

STILURILE DE COMUNICARE ÎN ACTIVITATEA PROFESIONALĂ JURIDICĂ

Inga BACIU, lect. univ.,

Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți

Abstract: *Literature review dedicated to legal issues in professional communication, highlights the general approach of the subject on communication in general, and communication style in particular. Communication style, must be analyzed as a formation integrity, which clearly highlights two sub-main: motivational-semantic, manifested by targeting in communication (values, motives, purposes communicative), and operational presented in the form of processes, methods, stable sources of communicative behavior. Communication style, as the unit is formed in the result, but also in the process of interaction and knowing participants in the act of communication.*

Keywords: *communication style, legal issues, legal language, professional activity, professional communication, lawyers.*

La o parcurgere fie și sumară a literaturii de specialitate dedicate problematicii comunicării în activitatea profesională juridică, ceea ce reține atenția este abordarea generală a subiectului privind comunicarea în general, și a stilului de comunicare, în particular.

Fiecare tip de activitate implică anumite caracteristici comunicării care variază în funcție de scopurile generale ale activității desfășurate. În acest context, poate fi menționat și specificul comunicării profesionale juridice.

În literatura de specialitate, comunicarea profesională juridică se manifestă ca o varietate de interacțiuni umane special organizate, în al căror conținut se reflectă cunoașterea, schimbul de informații și influența reciprocă a participanților, cu scopul de a rezolva sarcinile profesionale.

Comunicarea profesională juridică, de regulă, prezintă un caracter oficial, reglementat de legi și norme. Foarte frecvent, juriștii nu au oportunitatea de a alege să comunice sau să nu comunice în cadrul activității profesionale. Colaboratorii din domeniul judiciar sunt obligați de a-și îndeplini sarcinile de lucru, indiferent de starea moral-psihologică existentă. În

același timp, specialistul din domeniul judiciar este împuternicit prin lege cu anumite drepturi, fapt care îi permite să dicteze condițiile comunicării profesionale, stabilind frecvent locul, ora și modalitatea de comunicare. În rezultat, acesta deține o anumită prioritate psihologică.

Specificul comunicării profesionale juridice este stabilit de:

- Motivele specifice de inițiere a unei comunicări (această circumstanță îngustează cercul participanților la comunicare, stabilește conținutul și scopurile sale);
- Existența multiplelor scopuri în fiecare act de comunicare, în afara obținerii informației privind o anumită cauză juridică;
- Caracterul conflictual al comunicării în legătură cu specificul motivelor de inițiere a comunicării, deoarece, foarte frecvent, scopurile participanților nu corespund sau nu sunt înțelese pe deplin;
- Specificul stărilor psihice a participanților comunicării, cărora le este corespunzătoare tensiunea nervoasă înaltă, precum și dominarea stărilor emoționale negative;
- Comunicarea formală, care este stabilită de diverse acte legislative (regulamente, ordine, coduri etc.);
- Semnificația psihologică a contactului stabilit, fapt care va avea recupersiuni asupra relației de comunicare ulterior.

Colaboratorii din domeniul judiciar comunică cu toate categoriile de cetățeni, care se manifestă prin diverse particularități individuale, tipuri temperamentale și caracteriale, experiență de viață, nivel de cultură, concepții, motivații, orientări valorice și morale. În aceste condiții, devine evidentă necesitatea deținerii anumitor competențe comunicative de către specialiștii din domeniul judiciar.

Stilul de comunicare este o variabilă cauzală, practicarea lui având nenumărate efecte. Nu stilul în sine este important, ci tocmai efectele pe care le generează, deoarece în funcție de ele uneori se determină eficiența/ineficiența activității profesionale.

În aceste condiții, la întrebarea privind impactul stilului de comunicare în activitatea profesională juridică, eficiența unui anumit stil de comunicare, răspunsul nu este ușor de formulat. O primă dificultate pornește de la a formula un răspuns concludent la întrebarea Ce este stilul de comunicare?, deoarece unii autori preferă descrierea comportamentelor implicate în stilul de comunicare, clasificarea lor, evidențierea problematicii stilurilor, dar evită definirea sau măcar caracterizarea noțiunii respective. O a doua dificultate de a răspunde la întrebarea formulată provine din atitudinile diferite pe care unii autori le au față de noțiunea de stil.

În literatura de specialitate rusă, noțiunea de stil este prezentată, în contextul abordării activității, în care accentul se pune pe stilul individual (Климов 1969: 69). Contribuții importante la definirea conceptului de stil au avut-o mai mulți autori consacrați. Dintre aceștia putem menționa aportul adus de: Стернин И.А., care a definit stilul comunicativ ca „maniera dominantă de comunicare, care se manifestă în majoritatea situațiilor comunicative” (Стернин 2003: 97); accețiunea lui Латынов В.В. în care stilul de comunicare reprezintă „ansamblul de scopuri comunicative apropiate și a modalităților implicate în atingerea lor” (Латынов 1995: 91); noțiunea de stil de comunicare prezentată de Куницына В.Н. prin care autoarea subînțelege „o formă stabilă, individuală a comportamentului comunicativ a persoanei, care se manifestă în oricare condiții de interacțiune, relații oficiale și personale, în modalitățile de influență psihologică asupra altora, care sunt selectate în metodele de rezolvare a conflictelor interpersonale și profesionale” (Куницына 2001: 25). În acest context, stilul de comunicare atestă nivelul artei de a comunica, atins de o anumită persoană.

În cadrul teoriei integrării individualității, stilul de comunicare individual se definește ca un sistem multinivellar complicat format din diverse elemente ale activității comunicati-

ve, în care se identifică toate nivelurile individualității. Autorul teoriei integrării individualității, Мерлин В.С., de la bun început a definit stilul individual de comunicare sub forma unui sistem integru de operații, prin care subînțelege modalitățile și procedeele, prin intermediul cărora se formează relațiile interpersonale. În același timp, Мерлин В.С., sublinia că, în analiza operațiilor comunicării, în calitate de unitate separată nu trebuie cercetată unitatea sintactică, dar o anumită exprimare sau acțiune, în care se evidențiază modul de stabilire a unei relații interpersonale (Мерлин 1982: 27).

Pe lângă sistemul individual de operații, strategia individuală și tactica scopurilor intermediare, Мерлин a evidențiat un alt component al stilului de comunicare – stilul individual motor sau stilul reacției, prin care subînțelege particularitățile individuale ale reacțiilor verbale ca: impulsivitatea, viteza, tembrul, volumul ș.a.

Analiza complexă a cercetărilor realizate a scos în evidență și alte direcții în abordarea stilului de comunicare. Леонтьев Д.А. propune de a include în structura stilului și componentele motivațional semantic și de a transfera accentul în cercetarea stilului de comunicare asupra bazei motivațional-semantic și a relației cu caracteristicile personalității (Леонтьев 1998: 94).

În cadrul acestor cercetări, stilul de comunicare este tratat ca rezultatul formării unei legături consistente dintre necesitățile dominante, scopurile, valorile și modalitățile de comunicare, ca o formațiune psihologică care se stabilește sub influența directă a formațiunilor personalității, în rezultatul acțiunii cu alte persoane și prezintă în esență o modalitate solidă de realizare a unor anumite tendințe motivaționale.

Reieșind din cele menționate mai sus, putem afirma că, stilul de comunicare, trebuie analizat ca o formațiune integră, în care foarte clar se evidențiază două substructuri principale: motivațional-semantică, manifestată prin direcționarea în comunicare (valori, motive, scopuri comunicative) și operațională, prezentată sub forma unor procedee, modalități, surse stabile ale comportamentului comunicativ. Stilul de comunicare ca unitate se formează în rezultatul, dar și în cadrul procesului de interacțiune, și intercunoaștere a participanților la actul de comunicare.

Clasificarea stilurilor de comunicare reprezintă o altă problemă atractivă pentru cercetători. La etapa actuală, în psihologia rusă cea mai populară clasificare a stilurilor de comunicare este cea transpusă din tipologia stilurilor de conducere propusă de K.Levin (stilul autoritar, liberal, democratic). Această tipologie a stat la baza clasificărilor realizate ulterior, deși problema rămâne a fi nerezolvată până la final. Această circumstanță este condiționată de surparea însăși a definiției conceptului stil de comunicare: clasificările propuse până în prezent se bazează pe accepțiuni diferite ale naturii stilului de comunicare.

Analizând literatura de specialitate, putem evidenția cel puțin două poziții importante în clasificarea stilurilor de comunicare. În cadrul primei abordări, la baza clasificării se ia o latură (cea mai importantă din perspectiva autorului) a comunicării: stilul de comunicare, stilul de relații, stilul de conducere, stilul de comportament și altele. În cadrul celeilalte poziții la baza clasificării stilurilor de comunicare se manifestă combinarea indicatorilor externi și formațiunile interne comunicative ale personalității, combinarea aspectelor personale, situaționale și comportamentale ale comunicării, precum și abordarea stilului ca o formațiune multinivelară sistemică.

O sistematizare a stilurilor de comunicare, care se centrează nu pe parametrii globali ai stilului, ci pe ansamblu de caracteristici empirice minore ale comunicării este prezentată de autoarea Стрелкова (Стрелкова 1989: 123). Un astfel de principiu de formulare a tipologiei mai este utilizat în lucrările autorilor Люкин, Маствилискер, Мерлин, care au realizat o analiză amplă a stilului de comunicare în plan teoretic și experimental în cadrul psihologiei ruse.

B.V. Латынов evidențiază câteva abordări de bază vizavi de problematica elaborării tipologiei stilurilor de comunicare. Bazându-se pe cercetarea experimentală realizată, în obiectivele căreia se includea crearea și argumentarea tipologiei stilului de comportament comunicativ verbal în situațiile de interacțiune neformală, autorul evidențiază 5 stiluri. Drept unitate de analiză a comportamentului comunicativ verbal s-a utilizat actul de vorbire (acțiunea verbală). Selectarea de către Латынов a celor mai frecvente acțiuni verbale, precum: maniera de a promite, de a convinge, de a solicita, de a regreta, au fost considerate elemente importante de taxonomie, în baza cărora s-au stabilit următoarele stiluri:

- *Stilul înstrăinat/alienat* (supus-neprietenos). În situațiile de interacțiune verbală, posesorul lui se distanțează, se „izolează”. Este suspicios, un pic pasiv, cedează partenerului de comunicare, tinde să evite prin activismul său verbal emoții negative la interlocutor.
- *Stilul ascultător/docil* (supus-prietenos). Vorbitorul este timid, amabil în comunicarea verbală, binevoitor, comunică de la egal la egal, încuviințează și susține interlocutorul.
- *Stilul echilibrat* (semnificație medie a factorilor de dominare și prietenie). Caracteristicile de activism verbal ca: dominarea în discuție, tendința de a discuta la același nivel, bunăvoința activă, chiar dacă sunt prezente, nu se manifestă în mod evident.
- *Stilul protector* (dominant-prietenos). Tinde spre colaborare, independent și autonom în situațiile de comunicare. Discuția o menține de la egal la egal, manifestă bunăvoință tacticoasă și dorință de a susține interlocutorul.
- *Stilul autoritar* (autoritar-neprietenos). Vorbitorul tinde spre concurență, dominare în comunicare. Activismul verbal, orientat frecvent spre scăderea prestigiului interlocutorului neprietenia, evitarea susținerii partenerului de comunicare provoacă o apreciere negativă din partea acestuia (Латынов 1995: 92).

Taxonomia stilurilor de comportament comunicativ verbal prezentată de Латынов B.B. se bazează pe analiza experimentală a diferențelor individuale în comunicare. Fiind o abordare importantă pentru cercetarea noastră, este dificil, în lipsa unei verificări empirice, de a afirma dacă poate fi aplicată în cazul analizei stilurilor de comunicare în activitatea profesională juridică. Considerăm, totuși, că este posibil de a o utiliza în raport cu analiza modelului de ansamblu.

Unul din componentele stilului comunicativ este prezentat de stilul limbajului, care se definește ca o „diversitate a limbajului, utilizat într-un anumit context” (în viața cotidiană, în sfera profesională etc.), maniera de a vorbi (stilul vorbirii), preferința în alegerea resurselor pentru un scop concret (informațional, evaluativ etc.)

Conceptul de „limbaj” este unul fundamental pentru știința dreptului, iar regulile și prescripțiile sale elementare trebuie să țină cont de intenția esențială a locutorului: de a descrie realitatea, caz în care limbajul are o funcție referențială, sau de a o depăși, cum se întâmplă în cazul funcției sale retorice (Sălăvăstru 1996: 310).

Universul de discurs juridic este sistemul de concepte care țin de problematica juridică și în cadrul căruia expresiile (noțiuni sau enunțuri) poartă sau dobândesc înțeles sau semnificație proprie. Cu alte cuvinte, universul de discurs juridic este constituit din totalitatea termenilor juridici de strictă specialitate, la care se adaugă termenii din limbajul comun folosiți într-un sens juridic. Ca toate limbajele, limbajul juridic utilizează un set de termeni (sau concepte, sau noțiuni), în sensul de categorii logice fundamentale menite să desemneze obiecte, fenomene, procese, activități, proprietățile obiectelor sau/și relații între ele. Termenii (conceptele, noțiunile) sunt exprimați prin cuvinte, fie folosite individual, cum este cazul noțiunilor simple (contract, instanță, infractor etc.), fie grupate sub forma unor noțiuni compuse (contract de societate, instanță de apel, infractor minor ș.a.)

Ca orice limbaj specializat, limbajul juridic este aproape fără excepție unul de tip descriptiv. În concepția filosofului american Ch. W. Morris, discursul legal este, ca mod de

semnificare prin limbaj, unul designativ, iar, ca mod de utilizare a limbajului, unul incitativ. Actul reglementării, înfăptuit de legiuitor, presupune sobrietate, rigoare și acuratețe de limbaj. În consecință, limbajul juridic normativ tinde spre atingerea idealului de monosemie și monoreferențialitate și își propune să evite orice ambiguitate derivând din polisemie.

Deși prezintă anumite particularități, limbajul judiciar se caracterizează prin aceeași rigoare și precizie. Stilul oficial este cel care se impune în cazul redactării și susținerii oricărei acțiuni sau cereri în justiție, fie că are drept scop sesizarea organului jurisdicțional și investirea lui cu judecarea unei cauze, fie că vizează formularea de diverse precizări, cereri de probațiune etc. Aceleași rigori de limbaj se impun a fi respectate și de către instanța de judecată, cu ocazia elaborării și motivării hotărârilor judecătorești.

Totuși, nu trebuie uitat că există anumiți vorbitori ai limbajului juridic, cum sunt avocații și, uneori, magistrații procurori, care apelează, în mare măsură, la funcția persuasivă a limbajului, de regulă, cu ocazia susținerii pledoariei, adică expunerii concluziilor asupra fondului. Așadar, funcția persuasivă a limbajului se regăsește în cadrul discursului juridic doar ca un „privilegiu” al avocatului și, într-o anumită măsură, al magistratului procuror, fiind plener valorizată în pledoarie (Gorea 2009: 73).

În concluzie, putem vorbi despre trei forme ale limbajului juridic: limbajul normativ, specific legiuitorului, limbajul judiciar, întrebuintat în activitatea organelor jurisdicționale civile, penale, administrative etc. și limbajul juridic persuasiv, specific pledoariei avocatului.

Este de remarcat, în încheierea acestor abordări, situația specială, pe care o deține celălalt factor al interacțiunii, respectiv răspunsul receptorului. La modul general, acest răspuns constă în adoptarea a trei comportamente distincte: manifestarea unei reacții care concordă mai mult sau mai puțin cu intenția de comunicare a emitentului; transmiterea unui mesaj – obiect, inițiind astfel următoarea secvență comunicatională elementară; feedback-ul, adică aducerea la cunoștința emitentului, prin intermediul unui metamesaj, a felului cum decurge comunicarea.

De asemenea, este necesar să atenționăm și asupra faptului că stilul de comunicare în activitatea profesională juridică trebuie cercetat ca un fenomen independent, cu specificul său și de a face diferența între stilul de comunicare profesional și interpersonal, deoarece după scop, formă și conținut aceste două forme de comunicare sunt diferite.

Bibliografie:

1. Gorea, Brândușa. *Retorică juridică*, Târgu-Mureș, Editura Zethus, 2009.
2. Sălăvăstru, Constantin, *Raționalitate și discurs*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1996.
3. Климов, Е. А., *Индивидуальный стиль деятельности*, Казань, 1969.
4. Куницына, В. Н., *Межличностное общение: учебник для вузов*, Санкт-Петербург, Питер, 2001.
5. Латынов, В. В., *Стили речевого коммуникативного поведения: Структура и детерминанты*, în: *Психологический журнал*, 1995, № 6, с. 90-100.
6. Леонтьев Д. А., *Индивидуальный стиль и индивидуальные стили – взгляд из 1990-х*, în: *Стиль человека: психологический анализ*, Москва, Смысл, 1998, 93-108.
7. Мерлин В. С., *Индивидуальный стиль общения*, în: *Психологический журнал*, 1982, Т. 3, № 4, с. 26-36.
8. Стернин, И. А., *К разработке модели контрастивного описания национального коммуникативного поведения*, în *Аксиологическая лингвистика: проблемы коммуникативного поведения: сб. науч. тр.*, Волгоград, Перемена, 2003.
9. Стрелкова, И. Э., *Стилевые характеристики межличностного общения студентов*, În: *Социально-психологические проблемы ускорения социального развития общества в условиях перестройки*, Москва, 1989, с. 123-124.